

УДК 025.7/.9

Людмила ГЛЄБОВА

к.філол.н., доцент кафедри історії,
археології, інформаційної та архівної справи

Центральноукраїнський національний технічний університет

ПЕРСПЕКТИВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ КНИГ В УКРАЇНІ ТА У СВІТІ

Анотація. Розглянуто перспективи збереження книг в Україні та в світі. Особлива увага приділяється інноваційним технологіям, що застосовуються в цій галузі, сучасним матеріалам для довготривалого зберігання книг, міжнародним програмам та ініціативам, спрямованим на збереження культурної спадщини, включаючи програму ЮНЕСКО «Пам'ять світу». Висвітлено роль електронних бібліотек у забезпеченні доступності та збереження інформації.

Ключові слова: книга, бібліотека, електронна бібліотека, документальна спадщина, ЮНЕСКО, «Пам'ять світу».

Abstract. Prospects of preservation of books in Ukraine and in the world are considered. Special attention is paid to innovative technologies used in this field, modern materials for long-term storage of books, international programs and initiatives aimed at preserving cultural heritage, including the UNESCO Memory of the World program. The role of electronic libraries in ensuring the availability and preservation of information is highlighted.

Key words: book, library, electronic library, documentary heritage, UNESCO, «Memory of the World».

Книги є важливим джерелом знань і культурної спадщини, які відіграють вирішальну роль у розвитку суспільства. Проте збереження книг стикається з численними проблемами, як у світовому масштабі, так і в Україні. Розуміння цих проблем та пошук перспективних шляхів їх вирішення є ключовими для забезпечення довгострокового збереження бібліотечних фондів.

У науковому середовищі особлива увага приділяється впровадженню нових технологій у процеси збереження книг, цим питанням присвячено дослідження Андрійченко Н. (Андрейченко, 2023), Барабаш В., Глебової Л. та Коломієць О. (Барабаш, Глебова & Коломієць, 2023), Бородай І., Татарчук Л., Підгайної Т. (Бородай, Татарчук & Підгайна, 2022), Коваль Т. (Коваль, 2021), Мізіної О. (Мізіна, 2022), Онищенко О. (Онищенко, 2021) та ін. Зокрема, розроблено методи цифрового збереження книг, створено електронні бібліотеки, що дозволяють зберігати та відновлювати інформацію з пошкоджених чи втрачених друкованих видань. Вчені, наприклад М. Омельченко (Омельченко, 2008), аналізують ефективність використання безкислотного паперу та інших сучасних матеріалів у збереженні книг.

У результаті наукових досліджень було створено численні рекомендації та стандарти з консервації та реставрації книг, що застосовуються у бібліотеках і архівах по всьому світу: «Забезпечення збереженості електронних документів національного архівного фонду»

(Забезпечення збереженості електронних документів національного архівного фонду, 2020), «Ключові принципи придбання та доступу до електронних книжок для бібліотек» (Ключові принципи придбання та доступу до електронних книжок для бібліотек, 2012), «Положення про умови зберігання Національного архівного фонду» (Положення про умови зберігання Національного архівного фонду, 2015), «Поради методиста. Відділ зберігання, гігієни та реставрації документів» (Поради методиста. Відділ зберігання, гігієни та реставрації документів, 2023). Такі документи містять практичні поради щодо умов зберігання книг, технологій реставрації та методів захисту книг від шкідливих впливів.

Уведення в обіг безкислотного паперу є важливим кроком у збереженні документальної та культурної спадщини. Його властивості та переваги забезпечують довговічність документів та захист від руйнування, що робить його незамінним у архівній, бібліотечній та інших сферах. Використання безкислотного паперу сприяє збереженню історичних та культурних цінностей для майбутніх поколінь.

Електронні бібліотеки стали невід'ємною частиною сучасного інформаційного суспільства, поєднуючи традиційні бібліотечні принципи з новітніми технологіями. Вони пропонують користувачам доступ до великої кількості електронних книг, журналів, наукових статей, мультимедійних матеріалів та інших ресурсів через Інтернет. Це забезпечує швидкий та зручний доступ до інформації, незалежно від місцезнаходження користувача, що значно розширює можливості для навчання, досліджень та саморозвитку.

Електронні бібліотеки також сприяють збереженню культурної та наукової спадщини, оцифровуючи старовинні рукописи, книги та інші документи, які можуть бути збережені в електронному вигляді на тривалий час. Це дозволяє зберегти важливі історичні джерела та забезпечити їх доступність для майбутніх поколінь.

Крім того, електронні бібліотеки пропонують різноманітні інструменти для пошуку та організації інформації, що полегшує роботу дослідників та студентів. Завдяки інтеграції з різними базами даних, науковими платформами та іншими електронними ресурсами, користувачі мають можливість отримувати доступ до найновіших наукових досліджень та публікацій.

Таким чином, електронні бібліотеки відіграють важливу роль у сучасному суспільстві, забезпечуючи доступ до знань та інформації, сприяючи збереженню культурної спадщини та підтримуючи наукові дослідження і освітній процес.

Важливою ініціативою, спрямованою на збереження документальної спадщини людства, є Програма ЮНЕСКО «Пам'ять світу». Вона забезпечує захист, доступність та популяризацію документів, що мають велике історичне, культурне та наукове значення. Завдяки цій програмі, ми маємо можливість зберегти і передати майбутнім поколінням унікальні документи, що відображають нашу історію та культурну спадщину.

Програма «Пам'ять світу» «має три основні цілі: (а) сприяти

збереженню всесвітньої документальної спадщини за допомогою найбільш прийнятних методів. Це можна зробити шляхом прямої практичної допомоги, поширення порад та інформації та заохочення до навчання, або шляхом залучення спонсорів до своєчасних і відповідних проєктів. (b) Для сприяння загальному доступу до документальної спадщини. Це буде включати заохочення до розміщення оцифрованих копій і каталогів в Інтернеті, а також до публікації та розповсюдження книг, компакт-дисків, DVD-дисків та інших продуктів якомога ширше та справедливо. Визнаються законодавчі та інші обмеження доступу до архівів. Буде враховано культурні особливості, включно з опікою корінних громад над своїми матеріалами та їх опікою щодо доступу. Право приватної власності гарантується законом. (c) Підвищити обізнаність у всьому світі про існування та значення документальної спадщини» (Memory of the World: general guidelines to safeguard documentary heritage, 2002).

Збереження книг є важливим завданням для забезпечення доступності знань та культурної спадщини для майбутніх поколінь. Вирішення проблем фізичного старіння, негативного впливу довкілля, біологічних факторів та недостатнього фінансування вимагає комплексного підходу. Використання новітніх технологій, поліпшення умов зберігання, розвиток професійних навичок та підвищення суспільної свідомості є ключовими перспективами для забезпечення довгострокового збереження книжкових фондів в Україні та світі.

Таким чином, до перспективних напрямків збереження книг зокрема, а документальної спадщини загалом, окрім вимог до поліпшення умов зберігання документів, їх реставрації, відносимо, насамперед, можливості, що їх надає використання новітніх технологій. Це і використання сучасних матеріалів, і можливості оцифрування документів, що дозволяє зберегти їхнє змістове наповнення для майбутніх поколінь та забезпечити доступність без фізичного зношування оригіналів. Проте до даних процесів варто підходити вкрай відповідально, що і заявлено у цілях Програми ЮНЕСКО «Пам'ять світу». Обмін досвідом та знаннями з міжнародними фахівцями, безперечно, сприяє впровадженню найкращих практик у галузі збереження книг. Надзвичайно важливим при цьому є інформування суспільства про важливість збереження документальної спадщини.

Джерела та література:

1. Андрійченко Н. Цифрова трансформація бібліотеки (виступ на I-му щорічному обласному форумі з цифрової трансформації Кіровоградщини «CentralUkrainianDigitalEvent»). *Бібліотечна орбіта Кіровоградщини*. 2023. Вип.15. С. 28 – 32.
2. Барабаш В., Глебова Л., Коломієць О. Інноваційні трансформації бібліотек закладів вищої освіти. *Соціум. Документ. Комунікація*: зб. наук. праць. Серія: Історичні науки. Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я.М. 2023. Вип. 19. С. 10 – 36. URL: <https://sdc-journal.com/index.php/journal/issue/view/26>.

3. Бородай І., Татарчук Л., Підгайна Т. Інформаційні технології в діяльності провідних бібліотек світу та їх використання за умов сучасних комунікацій. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. №9. С. 80–91.
4. Воскобойнікова-Гузєва О. Бібліотечний соціальний інститут в першій чверті ХХІ ст.: історичні та соціокультурні чинники розвитку. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. Вип. 1. С. 72–79.
5. Воскобойнікова-Гузєва О. В., Терещенко Н. М. Вектори стратегічного розвитку наукових бібліотек закладів вищої освіти України, Литви, Польщі. *Науково-педагогічні студії*. 2021. Вип. 5. С. 145–160.
6. Горбань Ю.І., Рибка Л.А., Рибка А.Т. Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв: модернізація і стратегія в умовах сьогодення. *Питання культурології*. 2021. Вип. 37. С. 137–149.
7. Горовий В. Бібліотечні орієнтири в глобальних інформаційних обмінах. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2020. Вип. 58. С. 11–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2020_58_3.
8. Забезпечення збереженості електронних документів національного архівного фонду. Методичні рекомендації. (2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0013842-20#Text>
9. Звіт КОБЮ ім.Є.Маланюка за 2023 рік. URL: <https://drive.google.com/file/d/1Xd2ncyBDynQSPYEL3eQynIvyqGXiFgQO/view>
10. Коваль Т. Перспективи розвитку національних книгозбірень в епоху цифрового суспільства (за матеріалами визначальних документів UNESCO, IFLA, AALL, ALA, LIBER, WSIS). *Бібл. Вісн.* 2021. № 2. С. 3–16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2021_2_3
11. Ключові принципи придбання та доступу до електронних книжок для бібліотек. (2012). URL: https://ula.org.ua/fileadmin/uba_documents/others_documents/doc_for_doc/Kljuchovi_principi_pridbannja_ta_dostupu_do_elektronnikh_knizhok_dlja_bibliotek.pdf
12. Копанєва В. О. Бібліотека в середовищі цифрової науки: системно-інтеграційна взаємодія : монографія / В. О. Копанєва; наук. ред. О. С. Онищенко. Київ, 2020. – 316 с.
13. Мізіна О. Електронна книга в сучасному суспільстві. *Тези 74-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*. Том 2. (Полтава, 25 квітня – 21 травня 2022 р.). Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2022. С. 236 – 238.
14. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.
15. Обласна універсальна наукова бібліотека імені Дмитра Чижевського URL: <https://library.kr.ua/>.

16. Омельченко М. Безкислотний папір (картон). *Українська архівна енциклопедія*. К., 2008. С.173 – 174.
17. Онищенко О. Цифровізація – стратегічний шлях розвитку бібліотечної сфери. *Бібл. вісн.* 2021. Вип. 4. С. 3–9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2021_4_3.
18. Орехова С., Линська С. Застосування хмарних технологій в системі інформаційно-комунікаційної діяльності бібліотек. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: філософія, культурологія, соціологія*, 2019. Вип. 18. С. 71-76.
19. Палеха Ю.І., Іванова І.О., Черепуха Л.О. *Бібліотечне фондознавство*. Київ: Ліра-К, 2021. 280 с.
20. Положення про умови зберігання Національного архівного фонду. (2015). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-15#n14>
21. Поради методиста. Відділ зберігання, гігієни та реставрації документів. (2023). URL: http://librarychl.kr.ua/pro_bib/nah_vud_restavraciya.php
22. Програма ЮНЕСКО «Пам'ять світу». (2002). URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Mizhnarodna_dijalnist/UNESCO/program_a-unesko-pam-yat-svity.pdf
23. Memory of the World: general guidelines to safeguard documentary heritage. (2002). URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000125637>